

Landelijk onderzoeksprogramma Energiearmoede

Arianne van der Wal, Caroline van Ooij, Koen Straver

4 juli 2023

Effecten van fixers/
energiecoaches, renovaties
en witgoedregelingen

TNO innovation
for life

Tussen 2020 en 2022 zijn er naar schatting 90.000 nieuwe energiearme huishoudens in Nederland bijgekomen. Dit brengt het totaal op circa 600.000 energiearme huishoudens (7,4% van het totaal aantal huishoudens in Nederland). Deze toename wordt in belangrijke mate veroorzaakt door de sterke stijging van de energieprijzen.

Sinds de stijging van de energieprijzen heeft de overheid, naast maatregelen zoals het invoeren van een prijsplafond, meer geld gegeven aan gemeenten om huishoudens specifiek te ondersteunen. Vanuit het Nationaal Isolatieprogramma (NIP) en het Nationaal Warmtefonds is er financiering beschikbaar om huishoudens te helpen verduurzamen. Daarnaast worden veel gemeentelijke budgetten gebruikt voor de inzet van steunmaatregelen als fixers/energiecoaches en witgoedregelingen. De verwachting is dat steun aan energiearme huishoudens nog langere tijd nodig zal zijn, omdat het aannemelijk is dat de energieprijzen voor langere tijd onzeker zullen blijven en waarschijnlijk niet meer terug zullen keren naar het stabiele lage niveau van voor de energiecrisis. Ook brengt de

energietransitie extra kosten met zich mee, die niet elk huishoudens zelfstandig kan dragen. Het is echter nog onduidelijk in hoeverre de levenssituatie van energiearme huishoudens in Nederland verbetert na een renovatie of als gevolg van fixers/energiecoaches en witgoedregelingen.

Doel van het onderzoek

Het huidige onderzoek geeft inzicht in de effecten van de genoemde steunmaatregelen op diverse energiearmoede gerelateerde aspecten. Hiermee voorzien we overheidsinstanties van kennis over hoe energiearme huishoudens te ondersteunen, uitvoeringsorganisaties van adviezen om hun steunmaatregelen te verbeteren, en mede-onderzoekers van nieuwe kennis en toekomstige onderzoeksvragen.

Onderzoeksvraag

In het huidige onderzoek zijn acht verschillende steunmaatregelen opgenomen onderverdeeld in drie type steunmaatregelen, te weten: **drie fixer/energiecoachtrajecten**, **drie renovatietrajecten** en **twee witgoedregelingen**.

De energiearmoede gerelateerde aspecten die in het onderzoek zijn opgenomen en waar de effecten van de steunmaatregelen op worden getoetst zijn: wooncomfort, fysieke gezondheid, energiekosten en verbruik, financiële zorgen en mentale gezondheid, verbondenheid en betrokkenheid in de wijk en duurzaam gedrag. De volgende vraag staat in dit onderzoek centraal:

Wat zijn de effecten van fixers/energiecoaches, renovaties en witgoedregelingen op:

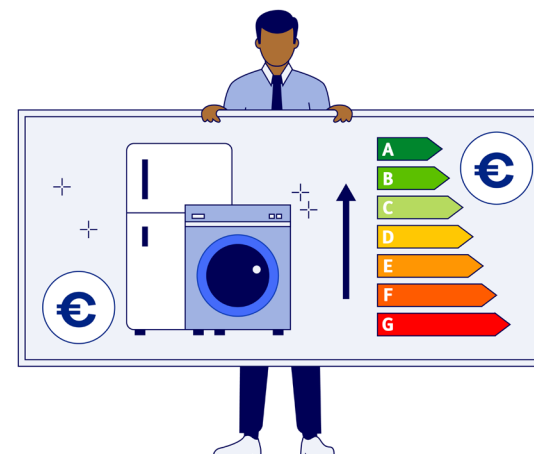
- het ervaren wooncomfort?
- de ervaren fysieke gezondheid?
- de energiekosten en het verbruik?
- de ervaren financiële zorgen en de mentale gezondheid?
- het gevoel van verbondenheid en betrokkenheid in de wijk?
- het verduurzamen van gedrag?

Fixers / Energiecoaches

Renovaties

Witgoedregelingen

Onderzoeksaanpak

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een vragenlijst onder bewoners, waarbij huishoudens die deel hebben genomen aan een steunmaatregel (interventiegroep; N = 688) vergeleken zijn met huishoudens die nog niet deel hebben genomen aan deze steunmaatregel (controlegroep; N = 536).

Resultaten

Dit onderzoek laat zien dat fixers/energiecoaches, renovaties en witgoedregelingen meerdere positieve effecten kunnen hebben op bovengenoemde energiearmoede gerelateerde aspecten. Het specifieke effect en de grootte van het effect verschilt echter per type ondersteuningsmaatregel en de wijze waarop de maatregel wordt uitgevoerd. De resultaten van dit onderzoek hoeven niet te gelden voor partijen met een andere aanpak dan onderzocht.

Hoe groter de ingreep hoe minder kou, tocht en vocht en/of schimmel in de woning

Van de drie onderzochte steunmaatregelen hebben **renovaties** het sterkste positieve effect op wooncomfort: huishoudens wiens woning gerenoveerd is ervaren namelijk het minste kou, tocht en vocht en/of schimmel in hun woning. Hoe groter de labelsprong die gemaakt is met de renovatie, hoe meer het wooncomfort verbeterd is. **Fixers/energiecoaches** hebben een positief effect op wooncomfort met betrekking tot kou en tocht in de woning wanneer de fixer/energiecoach energiebesparende maatregelen heeft aangebracht in de woning. **Witgoedregelingen** hebben een positief effect op wooncomfort met betrekking tot vocht en/of schimmel in de woning, wanneer ook de wasmachine vervangen kan worden. Waarschijnlijk is dit te verklaren doordat de vervanging van een slecht centrifugerende wasmachine er voor zorgt dat er minder natte kleding op een droogrek in de woning hangt.

Energiekosten worden bespaard waardoor financiële zorgen verminderen

Renovaties hebben het sterkste positieve effect op de vermindering van de energiekosten. Huishoudens wiens woning gerenoveerd is rapporteren gemiddeld 83 euro minder maandelijkse energiekosten dan huishoudens wiens woning nog niet gerenoveerd is. Dit wordt gevolgd door **fixers/energiecoaches**. Huishoudens die bezoek hebben gehad van een fixer/energiecoach rapporteren gemiddeld 23 euro minder maandelijkse energiekosten, wat nog verder kan oplopen tot een besparing van 46 euro per maand wanneer er grondig energiebesparende maatregelen worden aangebracht in de woning. Ook **witgoedregelingen** hebben een positief effect op de vermindering van energiekosten. Dit komt hoofdzakelijk door de vervanging van een koelkast, aangezien oudere koelkasten veel energie kunnen gebruiken. Huishoudens die gebruik hebben gemaakt van een witgoedregeling rapporteren gemiddeld 13 euro minder maandelijkse energiekosten

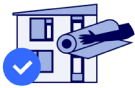
dan huishoudens die nog geen gebruik hebben gemaakt van een witgoedregeling. Voor alle drie type steunmaatregelen geldt dat wanneer de energiekosten dalen, dit een positief effect heeft op de vermindering van de financiële zorgen omtrent de betaling van de energierekening.

Fixers/energiecoaches kunnen naast besparing ook luchtwegproblemen verminderen en bijdragen aan betrokkenheid van huishoudens in de wijk

Door gemeenten worden momenteel veel middelen besteed aan het uitvoeren van fixers/energiecoachtrajecten. Uit dit onderzoek blijkt dat **fixers/energiecoaches** een positief effect kunnen hebben op de fysieke gezondheid van huishoudens voor wat betreft de ervaren luchtwegproblemen. De werkwijze van de fixer/energiecoach lijkt hiervoor van belang, aangezien de verbetering van de luchtwegproblemen enkel zichtbaar was wanneer er energiebesparende maatregelen worden aangebracht in de woning. Fixer/energiecoachtrajecten hebben daarnaast een positief effect op de betrokkenheid van huishoudens in de wijk voor wat bet-

reft het bezoeken van wijkactiviteiten en het doen van vrijwilligerswerk in de wijk. Dit effect treedt op wanneer het fixer/energiecoachtraject intensief samenwerkt met sociale partijen in de wijk, zoals een buurtcentrum, voedselbank of een bepaalde sleutelfiguur in de wijk.

Renovaties verbeteren fysieke gezondheid en levenscomfort bij labelsprong van 3 of meer labelstappen

Renovaties hebben een positief effect op de fysieke gezondheid van huishoudens wanneer er een labelsprong wordt gemaakt van 3-4 labelstappen. Huishoudens wiens woning gerenoveerd is met een labelsprong van 3-4 labelstappen ervaren minder luchtwegproblemen, gewrichtsklachten en vermoeidheid dan huishoudens wiens woning niet gerenoveerd is. Bij een labelsprong van 1-2 labelstappen werd alleen verbetering van het wooncomfort gevonden. Luchtwegproblemen worden het meeste verminderd, gevolgd door gewrichtsklachten en daarna vermoeidheid. Renovaties lijken niet alleen de fysieke gezondheid te verbeteren, maar ook het levenscomfort iets te verhogen. Zo permitteren huishoudens wiens

woning gerenoveerd is met een labelsprong van 3 of meer labelstappen zich vaker langer te douchen dan huishoudens wiens woning niet gerenoveerd is. Dit zou verklaard kunnen worden doordat de energierekening gedaald is na renovatie waardoor huishoudens het zich meer veroorloven langer te douchen.

Witgoedregelingen lijken mensen wat opgewekter te maken

Witgoedregelingen lijken een positief effect te kunnen hebben op de mentale gezondheid. Huishoudens die gebruik hebben gemaakt van een witgoedregeling ervaren minder somberheid, stress en boosheid dan huishoudens die nog niet gebruik hebben gemaakt van een witgoedregeling. Een verklaring voor het positieve effect van de witgoedregeling op de mentale gezondheid moeten we nog verschuldigd blijven en behoeft vervolgonderzoek. Huishoudens hebben wel aan uitvoerders van de witgoedregeling laten weten dat zij het nieuwe witgoed echt als een cadeau ervaren, wat mogelijk de negatieve gevoelens van somberheid, stress en boosheid wat kan temperen. Ook is een witgoedregeling een zeer laagdrempelige steunmaatregel.

CONCLUSIE

Huishoudens doen zelf al veel, huidige steunmaatregelen helpen, maar het tegengaan van energiearmoede vergt een bredere en structurelere aanpak.

Door de hoge energieprijzen het afgelopen jaar hebben veel huishoudens die deel hebben genomen aan het onderzoek noodgedwongen de verwarming overdag op gemiddeld 17,5 graden gezet in de herfst/winter van '22/'23, waarvan een deel de verwarming zelfs helemaal uit heeft gezet. Ook pakten huishoudens vrijwel altijd een trui of deken bij kou, douchten ze regelmatig korter dan 5 minuten en deden vrijwel altijd het licht uit in ruimtes waar bewoners niet verblijven om de energiekosten laag te houden. Door de lage temperatuur in huis en de slechte staat van de woning werden veel huishoudens vaak geconfronteerd met kou en tocht en regelmatig ook met vocht en/of schimmel. Dat had fysieke gezondheidsklachten tot gevolg.

De verschillende steunmaatregelen leiden wel tot positieve effecten en verlichten daarmee de leefsituatie van huishoudens, maar vormen nog geen complete oplossing voor de problematiek die bij energiearmoede komt kijken. Na deelname aan een van de steunmaatregelen, blijven huishoudens namelijk in meer of mindere mate last houden van kou, tocht en vocht en/of schimmel in de woning.

Ook verdwijnen de fysieke en mentale problemen gerelateerd aan energiearmoede niet geheel. Zo lijkt er een ondergrens te bestaan in wat één enkele steunmaatregel kan bereiken en zal waarschijnlijk een gecombineerde aanpak nodig zijn. En daarbij kunnen renovaties, fixers/energiecoaches en witgoedregelingen, maar ook bijvoorbeeld collectief duurzame opwek van elektriciteit of warmte, de energieprijzen, toegang tot subsidies, verduurzamingsafspraken, allemaal onderdelen van de puzzel zijn om energiearmoede op te lossen.

Aanbevelingen

Naast dat het huidige onderzoek de effecten van de verschillende steunmaatregelen in kaart heeft gebracht, hebben we met behulp van de casusomschrijvingen van de verschillende steunmaatregelen duiding proberen te geven aan de mogelijke verklaring(en) van de gevonden effecten.

De casusomschrijvingen zijn opgesteld op basis van interviews met de betrokken fixer/energiecoach organisaties, woningcorporaties die de renovaties uitvoerden en gemeenten van de witgoedregelingen. Hierdoor werd inzichtelijk in welke uitvoeringsvorm steunmaatregelen goed werken, en welke specifieke effecten ze dan hebben.

Op basis hiervan kunnen we dan ook meer specifieke aanbevelingen doen voor fixer/energiecoach organisaties, woningcorporaties en gemeenten/overheid.

Aanbevelingen voor fixer/energiecoach organisaties

- Combineer gedragsadvies met het aanbrengen van energiebesparende maatregelen door een fixer/energiecoach. Gedragsadviezen verminderen het elektriciteitsverbruik en energiebesparende maatregelen verbeteren het wooncomfort, verminderen de luchtwegproblemen en verlagen de energiekosten verder.
- Zoek samenwerking met buurtcentra of andere organisaties in de buurt die bewoners ondersteunen en informeren meer huishoudens over activiteiten en vrijwilligerswerk in de wijk. Na een bezoek van een fixer/energiecoach lijken huishoudens meer interesse te hebben in het bezoeken van wijkactiviteiten en het doen van vrijwilligerswerk en worden zij op die manier meer betrokken bij de wijk.
- Begin bij huishoudens die in energetisch slechte woningen wonen waar veel sprake is van kou en tocht, want daar lijkt de meeste winst te behalen.

Aanbevelingen voor woningcorporaties

- Start met de renovatie van woningen in een slechte tot zeer slechte energetische staat. Woningrenovaties hebben namelijk een grotere impact op de ervaren wooncomfort wanneer er woningen worden gerenoveerd met een laag energielabel (E, F, G).
- Zorg voor een grote labelsprong. Een grotere labelsprong door renovatie levert meer wooncomfort en betere fysieke gezondheid op. Specifiek vinden we dat wanneer een renovatie 3-4 labelstappen realiseert, dit naast wooncomfort ook voor delen oplevert met betrekking tot fysieke gezondheid. Bij een labelsprong van 1-2 labelstappen werd alleen verbetering van het wooncomfort gevonden.
- Aangezien eerder onderzoek laat zien dat renovaties erg stressvol kunnen zijn voor bewoners en daarmee de positieve effecten van een renovatie kunnen dempen, is een met de bewoners meedenkende en betrokken aanpak van belang.

Aanbevelingen voor gemeenten/overheid

- Bij de inrichting van de witgoedregeling is het belangrijk oog te hebben voor de verschillende baten. Een wasmachine vervangen lijkt bij te dragen aan de vermindering van vocht en/of schimmel in de woning, terwijl een koelkast vervangen de meeste impact lijkt te hebben op de besparing van energiekosten.
- Investeer in de inzet van fixers/energiecoaches waarbij ook energiebesparende maatregelen worden aangebracht in de woning.
- Stimuleer samenwerking tussen sociale partners in de wijk en fixer/energiecoach organisaties, want dit lijkt de betrokkenheid van huishoudens bij de wijk te verhogen.

Contact

Arianne van der Wal, Medior Scientist Integrator Sociale Innovatie en Energiearmoede

✉ arianne.vanderwal@tno.nl

Caroline van Ooij, Social Scientist Energietransitie

✉ Caroline.vanooij@tno.nl

Jaara Bijvoet, Project Manager Energietransitie

✉ jaara.bijvoet@tno.nl

Koen Straver, Senior Social Scientist Sociale Innovatie en Energiearmoede

✉ koen.straver@tno.nl

Voor de volledige resultaten zie het rapport

“Effecten van fixers/energiecoaches, renovaties en witgoedregelingen”

<https://publications.tno.nl/publication/34640993/1EDZiA/TNO-2023-effecten.pdf>